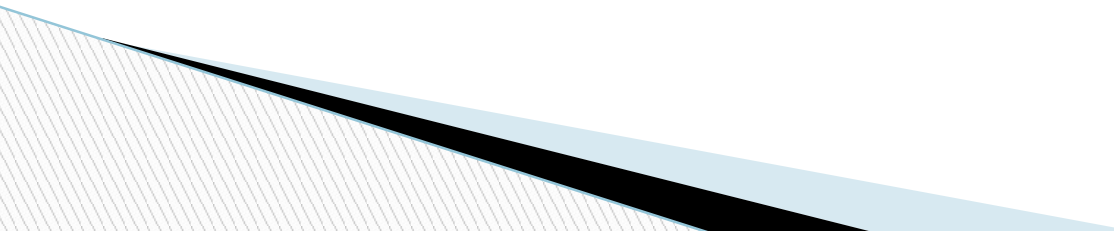

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ДИЗАЙНУ**

**Лекція №5
“Система соціально-трудо­вих відносин у
суспільстві”**

Київ 2016

План

- ▣ 1. Поняття соціально-трудо­вих відносин, суб'єкти соціально-трудо­вих відносин.
 - ▣ 2. Місце і роль держави, спілок праце­давців, профспілок в системі відносин соціального партнерства.
 - ▣ 3. Укладання тарифних угод та колективних договорів.
 - ▣ 4. Колективні угоди та їх зміст.
 - ▣ 5. Соціальна політика в Україні, Зміст поняття «соціальна політика», об'єкти, суб'єкти і напрями соціальної політики в Україні.
 - ▣ 6. Поняття соціального захисту і шляхи його удосконалення.
 - ▣ 7. Соціальний захист населення. Соціальний захист безробітних. Матеріальна підтримка сімей.
-

Соціально-трудоі відносини — об'єктивна взаємодія учасників відносин у сфері праці, вони регулюють якість трудового життя, відображають певні наміри і дії учасників.

Соціально-трудоі відносини як система поєднують в собі такі елементи:

Суб'єкти соціально-трудоіх відносин.

Типи соціально-трудоіх відносин.

Принципи соціально-трудоіх відносин.

Предмети соціально-трудоіх відносин.

Рівні соціально-трудоіх відносин.

Основними суб'єктами соціально-трудоіх відносин є:

- держава;

- роботодавець (індивідуальний і колективний);

- найманий робітник (індивідуальний і колективний).

Держава виконує складну роль у СТВ, а саме її законодавець, захищає права суб'єктів відносин: робітника і роботодавця. Характер функцій визначається економічними, політичними й історичними умовами розвитку суспільства.

Роботодавець має бути, незалежно від того є він окремою особою, групою осіб чи підприємством, власником засобів виробництва чи уповноваженим власника. Наприклад, на державному підприємстві його директор є уповноваженим державою наймати працівників, хоча сам є найманим робітником і не володіє засобами виробництва.

Найманий робітник може бути окремою особою, що уклала з роботодавцем трудовий договір (письмовий або усний). В якості найманого робітника може також виступати група працівників. Найманий робітник повинен мати певний рівень якостей і відмінностей: освіта, здоров'я, спеціальність, досвід роботи, навички. соціально-психологічні параметри, готовність до участі у певному трудовому процесі.

2. Місце і роль держави, спілок працедавців, профспілок в системі відносин соціального партнерства.

Роль держави у соціально-трудовах відносинах полягає в тому, що найчастіше вона виконує законотворчу функцію, формує та удосконалює на основі або з урахуванням Конвенцій та Рекомендацій МОП, інших міжнародних трудових норм згідно з національними умовами та практикою національне законодавство й правила здійснення соціального партнерства між державними органами, організаціями роботодавців та найманими працівниками. Держава при цьому може виступати: ініціатором, регулятором, арбітром, посередником у процесі проведення соціального діалогу та колективних переговорів. Їй належить специфічна роль у забезпеченні функціонування системи соціально-трудовах відносин і основних її суб'єктів, де вона виступає одночасно як носій публічної влади та соціальний партнер.

Як носій публічної влади держава має повноваження, що традиційно поділяються на: законодавчі, виконавчі та судові, зокрема ухвалюються закони, якими керуються суб'єкти соціального партнерства, у тому числі легалізуються їх правосуб'єктність і процедури взаємодії. Вона забезпечує виконання законів за допомогою керування, контролю й нагляду у сфері праці. У судовій системі, що включає органи юрисдикції, здійснюється розгляд економічних спорів та інших справ, зокрема трудових конфліктів.

Держава повинна гарантувати дотримання законодавства у сфері соціально-трудоких відносин, що врегульовуються Конституцією, Кодексами законів, законами та іншими нормативними актами. Тому як соціальний партнер вона може розглядатися у двох аспектах: як роботодавець і як партнер у правовому механізмі соціального співробітництва, носій загальнодержавних інтересів. Як роботодавець держава в особі адміністрації державних структур поряд з іншими роботодавцями бере участь у конкуренції на ринку праці. Як представники інтересів держави в системі соціального партнерства виступають виконавчі органи державної влади та місцевого самоврядування різних рівнів.

Нині в Україні сформувалась і функціонує система державних органів, що регулюють трудові відносини, це Міністерство соціальної політики України, яке забезпечує впровадження в життя державної політики у сфері трудових відносин, галузеві міністерства, комітети та інші відомства, Національна тристороння соціально-економічна рада, НСПП тощо.

Нині в Україні всі основоположні профспілкові права гарантовані законами й віднесені Конституцією до основних прав людини. Це можна вважати вагомим досягненням українських профспілок, яким довелося докласти чимало зусиль, щоб їхні пропозиції були враховані в Конституції. Так, відповідно до статті 36 головного закону – Конституції громадяни мають право на участь у профспілках із метою захисту своїх трудових і соціально- економічних прав та інтересів. Ще одне з основоположних прав профспілок, що має застосування практично в усіх країнах світу, - право на ведення колективних переговорів і укладення колективних договорів і угод гарантоване їм Законом України “Про колективні договори і угоди” та ратифікованими Україною Конвенціями МОП №98 “Про застосування принципів права на організацію і на ведення колективних переговорів” і № 154 “Про сприяння колективним переговорам”. Всеукраїнські галузеві профспілки та обласні міжспілкові профоб'єднання є стороною переговорів та колективних угод відповідного рівня, а первинні організації профспілок на підприємствах - стороною колективних договорів.

3. Укладання тарифних угод та колективних договорів.

Тарифні угоди — договір між представниками сторін з питань оплати праці і соціальних гарантій. Т. у. укладаються на таких рівнях: міжгалузевому (генеральна Т. у.), галузевому (галузева Т. у.), територіальному і комунальному (регіональна Т. у.), виробничому (Т. у. як складова частина колективного договору). Норми генеральної Т. у. обов'язкові для врахування на подальших рівнях колективних переговорів, норми галузевої, регіональної Т. у.— на виробничому рівні як мінімальні гарантії. Сторонами генеральної угоди є професійні спілки, які об'єдналися для ведення колективних переговорів і укладення генеральної угоди, та власники або уповноважені ними органи, які об'єдналися для ведення колективних переговорів і укладення генеральної угоди, на підприємствах яких зайнята більшість найманих працівників.

Колективний договір - це нормативно-правовий договір, що укладається на виробничому рівні між роботодавцем і найманими працівниками з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин та узгодження інтересів суб'єктів соціального партнерства.

Колективний договір укладається між роботодавцем і одним або кількома профспілковими (чи іншими уповноваженими на представництво трудовими колективами) органами, а у разі відсутності таких органів - представниками трудящих, обраних та уповноважених трудовим колективом. Колективний договір традиційно вважається одним із основних інститутів трудового права.

Колективний договір укладається відповідно до ст. 10-20 КЗпП України, Закону України "Про колективні договори і угоди" та взятих сторонами зобов'язань з метою регулювання виробничих, трудових та соціально-економічних відносин.

Колективний договір укладається на підприємствах незалежно від форм власності, які використовують найману працю і мають права юридичної особи, є обов'язковим до виконання суб'єктами трудових відносин.

4. Колективні угоди та їх зміст.

Колективна угода — це правовий акт, який укладається з метою регулювання соціально-трудових відносин на рівні галузі (галузева угода), регіону (регіональна угода) або країни (генеральна угода) між повноважними представниками найманих працівників та роботодавців.

Як критерій класифікації угод за видами ст. 3 Закону України "Про колективні договори і угоди" називає регульовані ними сфери відносин. Згідно із зазначеним критерієм ця стаття виділяє:

- *генеральну угоду*, що встановлює загальні принципи регламентації соціально-трудових відносин на рівні держави;
- *галузеву угоду*, що визначає загальні умови оплати праці, трудові гарантії й пільги працівникам певної галузі економіки;

- *територіальну угоду*, що регулює норми соціального захисту найманих працівників підприємств, включаючи вищі порівняно з генеральною угодою соціальні гарантії, компенсації, пільги.

Основна відмінність між колективним договором та угодою полягає у сфері їх дії. Дія договору обмежується рамками підприємства, установи, організації, угода ж охоплює ширше коло осіб, оскільки при укладенні залежно від її виду враховуються інтереси працівників як окремих галузей, територій, так і всієї держави. Інші відмінності між цими двома правовими документами зумовлені саме відмінностями за сферою дії.

Угоди, на відміну від колективних договорів, можуть містити не тільки нормативні положення, а й принципи правового регулювання.

5. Соціальна політика в Україні, Зміст поняття «соціальна політика», об'єкти, суб'єкти і напрями соціальної політики в Україні.

Соціальна політика — чи не найважливіший напрям державного регулювання економіки, органічна частина внутрішньої політики держави, спрямованої на забезпечення добробуту й усебічного розвитку його громадян і суспільства загалом.

До **об'єктів соціальної** політики відноситься, передусім все населення і зокрема його окремі категорії: громадяни похилого віку, безробітні, інваліди, ветерани війни, пенсіонери, багатодітні сім'ї, малозабезпечені сім'ї, самотні батьки, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, бездомні громадяни та безпритульні діти тощо.

Цим вибіркоким групам відповідають окремі програми соціальної політики, спеціальні нормативно-правові акти. Отже, об'єктом соціальної політики виступає все населення країни з акцентом на найбільш уразливі та малозабезпечені верстви.

До **суб'єктів соціальної політики** в першу чергу належить держава, яка залишається основним і найважливішим джерелом її формування та розвитку. Саме держава та її установи й відомства гарантують можливість взаємодії соціальних груп та інших елементів соціальної структури як суспільно впорядкованого і суспільно захищеного процесу, тобто соціальної політики в масштабах країни. Отже, держава є як гарантом здійснення соціальної політики, так і її головним суб'єктом.

Основними напрямками соціальної політики в Україні є :

- політика в сфері доходів населення, яка передбачає встановлення соціальних стандартів життя, параметрів життєвого рівня, забезпечення зростання заробітної плати;
- політика зайнятості та охорони праці, яка передбачає законодавче встановлення засобів охорони праці, видів і форм соціального страхування, забезпечення повної продуктивної зайнятості населення, запобігання безробіттю;
- соціальний захист, що передбачає визначення та встановлення параметрів пенсійного забезпечення та інших видів соціального страхування, соціальної допомоги, соціального обслуговування, а також соціальних пільг і гарантій;
- демографічна політика, яка передбачає стимулювання репродуктивного зростання населення, державну допомогу сім'ї, регулювання міграційних процесів;

– політика розвитку соціальної сфери: культурна, мовна, релігійна, молодіжна, рекреаційна політика, охорона здоров'я, у сфері освіти, науки, тощо. Такі напрями можна також віднести до гуманітарної політики.

6. Поняття соціального захисту і шляхи його удосконалення.

Соціальний захист становить зміст соціальної функції держави і є системою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі. Це всі заходи держави, спрямовані на забезпечення її соціальної функції. У цьому аспекті елементи соціального захисту притаманні різним сферам суспільних відносин, у яких реалізуються соціальні права громадян, – сферам застосування праці, соціального страхування, соціальної допомоги, охорони здоров'я, освіти, житлової політики.

Рис.1. Структура соціального захисту.

Шляхи удосконалення соціального захисту населення:

– збільшити значення місцевих органів влади у розв'язанні проблем соціального захисту через формування ефективної структури управління, забезпечення необхідних фінансових ресурсів, розширення переліку соціальних послуг, які надаються на місцях, підвищення кваліфікації соціальних працівників;

– надання соціальних послуг населенню на регіональному рівні повинно бути максимально децентралізоване, треба інтенсивно розвивати мережу служб, таких як наприклад територіальні центри, з організації соціально-побутового обслуговування інвалідів та одиноких непрацездатних громадян похилого віку вдома, розширювати мережу центрів і відділень соціально-побутової та медико-соціальної реабілітації;

– підвищити роль недержавних громадських організацій у формуванні системи соціального захисту населення в Україні. Для покращення партнерських відносин між органами влади та громадськими організаціями необхідно здійснювати спільну координацію дій, проводити заходи з метою визначення пріоритетів у сфері соціального захисту. Доцільно також створити мережу державних консультаційних служб із залученням громадських організацій з метою широкого інформування громадян про їх права і обов'язки у сфері надання державної соціальної допомоги;

– вдосконалити нормативно-правову базу соціального захисту, в таких аспектах, як запровадження єдиного соціального внеску; розроблення нормативно-правових основ благодійності; передбачення певних податкових пільг для при запровадженні у життя соціальних проектів та програм; укладення договорів з іншими країнами щодо соціального захисту громадян України, які працюють за її межами;

– зміцнити активну складову соціального захисту шляхом продуктивної, спрямованої політики зайнятості. Особливе значення мають такі заходи, як посилення мотивації до легальної зайнятості, сприяння зайнятості населення шляхом збереження існуючих та створення нових робочих місць на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності, впровадження заходів щодо детінізації відносин у сфері зайнятості населення.

7. Соціальний захист населення. Соціальний захист безробітних. Матеріальна підтримка сімей.

Соціальний захист населення - це комплекс економічних, соціальних та правових заходів, а також сукупність інститутів, що забезпечують усім громадянам рівні можливості для підтримання достойного рівня життя, а також забезпечують підтримку окремих груп населення.

Розрізняють такі види соціального захисту як: активний, що передбачає створення нових робочих місць, перенавчання персоналу, збереження існуючих робочих місць, та пасивний, що забезпечує виплату допомоги та дотацій.

В структурі соціального захисту населення необхідно виділити слідуючі складові:

- **соціальне забезпечення** - відпрацьоване та законодавчо закріплене систематичне надання матеріальної допомоги;

- **соціальна допомога** - допомога тим, хто за певних обставин тимчасово опинився в несприятливих умовах;

- **соціальні гарантії** - законодавчо встановлені (нерідко конституційно закріплені) соціальні блага та послуги;

- **соціальне страхування** - система матеріального забезпечення на випадок тимчасової втрати працездатності, виходу на пенсію, а також система захисту від певних видів ризику.

Страхування може бути державним і недержавним, добровільним та обов'язковим.

Громадяни, визнані безробітними, підлягають соціальному забезпеченню згідно з Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття".

Видами матеріального забезпечення за цим Законом є:

- допомога з безробіття, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;

- допомога з часткового безробіття;

- матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного;
- матеріальна допомога з безробіття, одноразова матеріальна допомога безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні;
- допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

Матеріальна підтримка надається шляхом виплат пенсій, компенсацій, допомоги на лікування та оздоровлення, забезпечення продуктами харчування, одягом, медикаментами тощо. Матеріальна підтримка особам та сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах надається у вигляді адресної соціально-економічної допомоги, соціального обслуговування, соціально-економічних послуг.

Державна соціальна підтримка згідно із законодавством України відображається у грошовій та натуральній формах, а також у формі соціального обслуговування і призначена як для всього населення України загалом, так і для окремих категорій: малозабезпечених сімей, сімей з дітьми, дітей-інвалідів, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, інвалідів тощо.

Дякую за увагу!

